

Avskjedspreken

Stavanger Domkirke, 4. desember 2016

Biskop Erling J. Pettersen

Dette hellige evangeliet står skrevet hos evangelisten Johannes, i det fjortende kapitlet

La ikke hjertet bli grepet av angst. Tro på Gud og tro på meg! I min Fars hus er det mange rom. Var det ikke slik, hadde jeg da sagt dere at jeg går og vil gjøre i stand et sted for dere? Og når jeg har gått og gjort i stand et sted for dere, vil jeg komme tilbake og ta dere til meg, så dere skal være der jeg er. Og dit jeg går, vet dere veien.

Slik lyder Herrens ord.

Kjære menighet,

Min siste visitas var lagt til Jæren. Like nedenfor Frøyland og Orstad kirke ligger Ormadalen barnehage, som har tatt imot flyktningebarna fra krigssonene i Irak, Syria og Afghanistan.

Vi møtte norsk kultur på sitt beste der, gjennom de ansattes varme, omsorg og kjærlighet i møte med traumatiserte og sårbare flyktningebarn. Og vi hørte lederens fortvilelse over tilbakesending av barn til krigens helvete, norsk politikk på sitt verste.

På Menneskerettighetssøndagen i dag er det ansiktet til den femårige jenta fra Afghanistan, som våget å smile igjen da vi dro fra barnehagen, der hun sto og vinket i et trygt rom, med trygge voksne, som sitter som et håpsbilde i meg.

Men jeg har fremdeles et annet bilde som ikke vil slippe taket: TV-bildet av den forvilte åtteåringen som klamret seg til sin døende far i Aleppo, offer for den meningsløse terrorbombingen.

Når jeg ser det bildet, tenker jeg på det den jødiske filosofen Emmanuel Levinas sa: «Den største synd er å se den annens ansikt og så gå videre som om intet hadde skjedd.» Og han sier videre: «Det viktigste ved den andre er hans ansikt. Der finner vi spor av Gud og livet. Når jeg fester blikket på den annens ansikt, møter jeg utfordring til tilstedeværelse og handling.» Menneskerettighetssøndagen utfordrer oss til å se.

I min første preken her i Domkirken, 8. november 2009, fortalte jeg om den danske forfatteren Klaus Rifbjergs bok med tittelen: «Et bortvendt ansikt».

«Døden», sier Rifbjerg, «er der hvor vi vender ansiktene bort fra hverandre.» Han skriver om det ensomme, ufrie mennesket med bitre trekk preget av frykt og isolasjon. Om hvordan livet mister sin mening når vi lever med ansikter vendt bort fra hverandre. Frysende uhyggelig er det når han beskriver hvordan foreldre vender ansiktet bort fra sine barn i det selvsentrerte og egenrådige.

Mot Klaus Rifbjergs dystre skildringer av de bortvendte ansikter, ser vi i evangeliens fortellinger hvordan Jesus møter mennesker, uten noen gang å vende ansiktet bort. Selv når vi er langt borte og

fordømmer oss selv, står han der – med ansiktet vendt mot oss – og ser oss slik vi er: slik faren møtte han som hadde satt alt over styr: «Da han ennå var langt borte, fikk faren se ham og han fikk inderlig medfølelse med ham.»

Guds ansikt er aldri et bortvendt ansikt. Vi hører det ved hver gudstjenestes slutt: «Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig.»

Utfordringen min er den samme til oss i dag som for sju år siden: Vi utfordres til å vende blikket bort fra oss selv og til å leve med blikket vendt mot andre.

Programerklæringer er ikke min sjanger. men på min siste gudstjeneste henter jeg frem det programmet jeg formulerte da jeg stod her første gang:

- Gud er Herre
- Han skaper nådens fellesskap
- Han vil at vi skal leve med ansiktet vendt mot Ham, for å hente kraft til å leve med ansiktene vendt mot hverandre – åpne, lyttende, med rom for undring og tvil, men også med ønske om å være kirke for alle som trenger et sted å høre til: et sted der nåden praktiseres.

Jeg tar dere med til strendene ved Oгна, ved Bore, til et møte mellom himmel og hav som gir ro i slitne kropper og sjeler.

Året er 1941. En ung, begavet jødisk jente, Ruth Maier, er beordret til arbeidstjeneste på Tau utenfor Stavanger. Hun skriver dagbok, og dikteren Jan Erik Vold har samlet hennes dagboknotater i en sterk og fortettet skildring også av det som skjedde da hun reiste langs Jæren. Ruth Maier skriver i sin dagbok 29. april 1941: «*Jæren er meget egenartet. Særlig fargene, okerbrun strand, mørkeblått hav, lyseblå himmel. Vi ble helt stille. Bare noen få hadde mot til å rope: Vidunderlig!*»

Jeg tror Ruth Maier var en av dem som våget å rope: «Vidunderlig!» i møtet med Jærens skjønnhet, der i togkupéen. Hun skal videre til arbeidstjeneste. Men før hun kommer til Tau, beskriver hun møtet med Domkirken i Stavanger: «*Domkirken: bare forpartiet er slik at jeg elsker den, innvendig gotisk, oppadstrebbende, glassvinduene forsiret med så fine buer at man tenker på musikk. Stavanger var som en billedbok.*»

Billedboken lukkes 26. november året etter, i 1942. Da stues hun sammen med et halvt tusen andre jøder ombord på det tyske transportskipet Donau. I Oslos havneprotokoll står det at skipet forlot kaia kl. 14:55 den 26. november 1942. I protokollen er det føyd til med liten løkkeskrift: «*last jøder*». Noen dager senere ble hun et av fremmedhatets og jødehatets ofre i den tyske konsentrasjonsleiren Auschwitz.

Der Ruth Maier skriver begeistret om okerbrun strand, mørkeblått hav og lyseblå himmel, der ligger i dag Hå mottakssenter, med syrere, afghanere og andre som har risikert livet på flukt fra krig og fattigdom. Menigheten på Nærbø stilte opp, og hele lokalsamfunnet mobiliserte til folkemøte på Motland skole under en visitas der i mars i år. Møtet med ondskapens ofre skapte sinne og fortvilelse hos folk.

Én av dem som besøkte Hero flyktningmottak på Nærland er kunstneren Lise Bjørne Linnert. I to uker samtalte hun med våre nye landsmenn, de som ennå ikke har papir på at de er det, og de føyde sine historier om reisen over havet, om flykt og død, til de 83 sitatene som hun allerede hadde samlet – over lang tid – under overskriften «*cruelty has a human heart*».

Den 3. september i år var jeg invitert til å åpne utstillingen «*Ondskapen har et menneskelig hjerte*» på Hå gamle prestegård, et av Jærens kultursentra. Ordene om ondskapens grusomme makt er skrevet og brodert på fargede lerretsbitar i Linnerts utstilling. For meg var det de håndskrevne fortellingene, sammen med tegningene fra de syriske flyktningene jeg hadde møtt tidligere på Hå som gjorde sterkest inntrykk.

Jærens egen dikter, Helge Torvund, som har bidratt med diktene fra sin siste samling «*Alt brenner*» (Aschehoug 2016) i møte med utstillingen «*Cruelty has a human heart*», skriver i diktet *Alvorlig frisk*:

*Finst det verkeleg
ei djevlesk kraft
ei diabolsk tyngd
som kan sige innover
sinnet og
landskapet som ei mørk sky
og plutseleg kjøle alt ned
og få oss til å stivne
og lukke oss til?*

I møtet med den rå virkeligheten vi hørte om når vi tør å utsette oss for fortellingene om «*cruelty of the human heart*», fra båtflyktningene som kommer til Jæren og våre andre mottak, så vet vi at det finnes ei djevlesk kraft, ei diabolsk tyngd.

Bildene fra årets filmfestival i Haugesund kom tilbake ettersom flyktningene på Hå fortalte om reisen fra Aleppo til Lampedusa. Filmen jeg ble så sterkt berørt av, er «*Havet brenner*», gullbjørnvinneren fra Berlin. Fire hundre tusen flyktninger fra Afrika har de siste 20 årene ankommet Lampedusa. I filmen møter vi Lampedusas barmhjertige samaritan, legen Pietro, som deltar i redningsaksjonene. Filmskaperen Gianfranco Rosi lar oss møte ansikter merket av tap, angst, sorg over venner og familie som mistet livet i bølgene og flammene i et hav som fremdeles brenner.

Da Pave Frans besøkte Lampedusa i 2013 var det en symbolhandling for å vekke verdens samvittighet overfor dem som risikerer sine liv for å komme til Europa. «*Vi blir ufølsomme overfor andres lidelser*», sa pave Frans under messen han feiret nær havnen der flyktningene ankommer i sine båter.

Hva svarer vi? Avisoverskriftene gir dette svaret: Norge har tvangssendt 37 asylbarn til Afghanistan hittil i år. Ingen andre land har returnert like mange barn til det krigsherjede landet.

Det er én tekst som har uroet meg siden flyktningene for alvor skapte det sterke engasjementet i fjor høst: 1 Johannes 3,17: «*Men den som har mer enn nok å leve av og likevel lukker sitt hjerte, hvordan kan han ha Guds kjærlighet i seg?*»

Pave Frans har gitt næring til min uro med sin nyeste bok. Tittelen er et program og en provokasjon inn i flyktningedebatten. Tittelen lyder: *Guds navn er barmhjertighet*.

Pave Frans sier det så enkelt: «*For meg representerer barmhjertighet det viktigste i budskapet til Jesus. Misericordia – barmhjertighet betyr: å kunne åpne hjertet sitt for den som lider. Barmhjertighet er Gud som omfavner, Gud som bøyer seg ned, tilgir.*»

Vi går tilbake til Jæren. Det var *to* kunstutstillinger jeg var bedt om å åpne denne septemberlørdagen på Hå gamle prestegård. «Cruelty has a human heart» var den ene. Den andre var en minneutstilling med Kjell Nupen sine verk med tittelen *Drømmen og stillheten*. Og igjen kunne jeg gå til jærdikteren Helge Torvund, som hadde skrevet ordene som traff så presist flyktningenes tegninger og fortellinger med ordene om ei djevelsk kraft / ei diabolsk tyngd.

Stilt overfor Kjell Nupens bilder kunne jeg hente fortsettelsen:

Og finst det
på same måten
eit lys
ein flamme
ei levande glo
som varmar
og opnar oss?
Er det slik at me
ikkje er åleine?
At me står
i ein samanheng
der me kan
opna hjarta
og verta fylte av
fred, av tillit
av lys?

Kjell Nupens bilder tegner jorden omhyllt av mørke, men det gull-gule sollyset, som vi også ser i hans alterbilde i Geilo kulturkyrkje og i Søm kirke i Kristiansand, er svaret på Helge Torvunds spørsmål om det finnes eit lys / ein flamme / ei levande glo. Med penselen formidler Nupen Johannesevangeliets første kapittel, vers fem:

*Lyset skinner i mørket,
og mørket
har ikke overvunnet det*

Det er derfor vi kan våge å la Eyvind Skeies «Jeg tror på jordens forvandling» stå som vårt svar i møte med at «Cruelty has a human heart»:

«en fremtid hvor Guds
himmel til jorden senkes ned.»

og «blant jordens minste små
der finner jeg den fremtid
som jeg vil vente på.»

Prekenens siste ord i dag har jeg hentet fra én som har et dypt åndelig slektskap med salmedikteren Eyvind Skeie og dikteren Helge Torvund. Siste bit i denne mosaikkprekenen som er satt sammen av mørke og lyse biter er det som gir meg mot til å leve og til å kjempe sammen med kristne verden over for at «jorden skal fornyes, og gode ting skal skje!» Og dikteren, Oskar Stein Bjørlykke, er ved kjernen på Menneskerettssøndagen i diktet *Den oppstadne*.

I alt to gonger har vi sett ham, Den oppstadne
Ei gong kom han ridande på asenfolen.
Utenfor tid og stad
såg vi ham over mosaikkane
opp skipet
over døypefontane og nattverdborda kom HAN

Den andre gongen
rei han også på eit asen.
midt i tida
gråtande
opp frå rønner
opp frå krater og fangehol
spurde etter vatn, brød, omsorg, varme, fred.
To gonger har vi altså sett Ham.
Den Oppstadne

Kjære medvandrere i Stavanger bispedømme. «La ikke hjertet bli grepet av angst. Tro på Gud og tro på meg.»

Det er den oppstandnes stemme. Og vi kan svare med salmens ord:

Ja, jorden skal fornyes,
og gode ting skal skje!
Bak døden venter Jesus
Den som vil tro, skal se!

La det være vår trosbekjennelse på veien til Han som alltid venter.

I dag ved brødet og vinen ved nådens bord.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var og er og blir, én sann Gud, fra evighet og til evighet.